

فصلنامه دانش انتظامی سمنان ، دوره یازدهم ، شماره چهل و دوم ، زمستان ۱۴۰۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۰۸

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۰۵

صفحات: ۴۶ - ۱۸

جایگاه کیفر در نظام مجازات ها در حقوق اسلامی

نویسندگان :

مسیح محمدی^۱، محمدرسل انصاری نیا^۲، حمیدرضا نوروزیان^۳، سیدمحمدرضا موسوی فرد^{۴*}

چکیده

تنوع و گوناگونی پاسخ های کیفری، بخشی از تنوعات معنادار و حکمت آمیز سیاست جنایی در اسلام می باشد. از جمله نموده ها و نمادهای این حکمت تشریحی جزایی، تشریح کیفرهای ثابت و معین (حدود) و مجازات های نامعین و انعطاف پذیر (تعزیرات) می باشد. برداشت صحیح مستفاد از ادله شرعی و منطبق با اهداف دین اسلام و فلسفه ی مجازات ها در سیاست کیفری اسلام، اقتضاء دارد که حدود و تعزیرات دو نوع پاسخ کیفری به دو دسته جرائم یکی معین و قطعی که در مقابل جرائم مهم و غیر قابل اغماض اعمال می گردد و دیگری نامعین و غیر قطعی که حدود تعیین و میزان آن بسته به اختیار قاضی است. لکن وجود اختلاف شدید آراء فقهی راجع به جوانب کیفرهای مختلف حدود و خاصه تعزیرات، نشان دهنده ناشناختگی ماهیت واقعی کیفر در فقه و حقوق ایران می باشد. این ناشناختگی فقهی موجب آن شده است که در سیاست جنایی تقنینی، و نیز قضایی، در جمهوری اسلامی ایران، نتایج مثبت مورد انتظار از این تنوع ابزارهای جزایی کمتر به دست آید و تفاوت هایی در این دو پاسخ کیفری بوجود آید. در این راستا نگارنده با استفاده از روش توصیفی تحلیلی به تبیین جایگاه کیفر در فقه و حقوق جزای ایران می پردازد.

واژگان کلیدی: کیفر، حدود، تعزیرات، سیاست جنایی، فقه و حقوق ایران

۱ : کارشناسی حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان - masih.moh1400@gmail.com

۲ : کارشناسی حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان - rasool1763@gmail.com

۳ : دانشجوی دکترای تخصصی حقوق عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان - h.norozian1366@gmail.com

۴ : استادیار گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان - mousavifard136394@gmail.com

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

کیفر ابزار سنتی جوامع بشری در زمینه پاسخ دهی به بزهکاران است که با کارکردها و اشکال متعدد به دنبال اصلاح مجرمین و ارعاب آنان و دیگران بوده است. ضرورت کیفر پس از شکل گیری دولت ها و پس از گذر از واکنش های انتقام جویانه و خصوصی کم کم سازمان و انسجام گرفته و مجازات ها به اشکال گوناگون اعمال شده است. مجازات و جرم دو زوج جدایی ناپذیرند. ضمانت اجرای کیفری پیوندش با جرم پیوندی تاریخی و قانونی می باشد. ضمانت اجرای کیفری یک زبان و وسیله ارتباطی است و حامل پیام تهدید، یادآور اصول اولیه عدالت، حامل حق و تاکید کننده بر ارزشهای جامعه می باشد. زیرا عدالت کیفری مانند سایر عدالت ها شاخص ترین و رویت پذیرترین عدالتهاست و شامل ابزار قهر آمیز می باشد. مجازات از ملاحظات اجتماعی دور نیست و کیفر نمودی از حاکمیت ملی است. مجازات و کیفر نمودن بزهکاران در طول ادوار و قرون مختلف تاریخ متفاوت و هدف های متفاوتی را در بر داشته است. بنابراین شیوه ها و نحوه های پاسخ دهی به پدیده ی مجرمانه نیز ارتباط تنگاتنگی با اهداف مجازات ها داشته است؛ به طوری که امروزه سیاست جنایی دولت ها نیز با توجه به همین اهداف شکل گیری و ساماندهی می گردد. به منظور تعیین شکل واکنش اجتماعی مناسب در مقابل بزهکار و در هر مورد ملموس، در محدوده های بسیار وسیعی که قانون برای او مشخص می نماید، ضروری است قاضی رسیدگی کننده کیفیات و روش های موجود برای اجرای مجازات ها یا اقدامات تأمینی را بشناسد تا بتواند کیفر یا اقدام تأمینی را با توجه به شناختی که از شخصیت بزهکار دارد، انتخاب کند تا به وی اجازه دهد، در بهترین شرایط به سازگارسازی مجدد اجتماعی دست یابد. اصولاً کیفر ها با توجه به نسبت موجود بین آن ها یا به عبارتی دیگر بر حسب درجه به مجازات های اصلی، مجازات های تکمیلی (تتمیمی) که خود به دو نوع کیفر تکمیلی اجباری و تکمیلی اختیاری می باشد و همچنین کیفرهای تبعی منقسم می گردند. بر این اساس می توان مجازات ها را به کیفرهای محدودکننده آزادی، کیفرهای سالب آزادی، کیفرهای بدنی، کیفرهای مالی، کیفرهای محدودکننده فعالیت های حرفه ایی، کیفرهای محدودکننده اعمال برخی از حقوق و کیفرهای لطمه زننده به شهرت تقسیم نمود. برای این که یک «سیاست کیفری» همزمان، کارآمد، عادلانه و انسانی باشد، لازم است در پیش بینی و

اجرای ضمانت اجراهای کیفری، متناسب با تنوع جرایم، گوناگونی مجرمان و تفاوت شرایط ارتکاب بزه، از انواع و مقادیر مختلف مجازات‌ها بهره‌جوید. در سیاست کیفری اسلام، با تشریح کیفی‌های ثابت و معین (قصاص، دیات و حدود) و مجازات‌های نامعین و انعطاف‌پذیر (تعزیرات)، این تنوع کیفی و نوسان کمی به خوبی دیده می‌شود. لکن وجود اختلاف شدید آرا فقهی راجع به جوانب مختلف حدود و خاصه تعزیرات نشان‌دهنده ناشناختگی ماهیت واقعی این دو نوع کیفر در فقه است. این «ناشناختگی» فقهی موجب آن شده است که در سیاست جنایی تقنینی و نیز قضایی در جمهوری اسلامی ایران، نتایج مثبت مورد انتظار از این تنوع ابزارهای جزایی کمتر به دست آید. در واقع تنوع و گوناگونی پاسخ‌های کیفری، بخشی از تنوعات معنادار و حکمت‌آمیز سیاست جنایی در اسلام و ایران است؛ از جمله نموده‌ها و نمادهای این حکمت تشریحی جزایی عبارت است از تشریح گونه‌های مجازات حدود، قصاص و تعزیرات؛ تعاریف حد و تعزیر در فقه و به تبع در قوانین موضوعه در جمهوری اسلامی ایران و اختلاف اقوال و آرا فقهی راجع به قلمرو، انواع و احکام حدود و تعزیرات، مشکلات و محذورات متعددی در پی دارند.

با توجه به موارد معنونه، نگارنده در پژوهش پیش‌رو در پی شناخت و تبیین جایگاه کیفر در نظام مجازات‌ها و حقوق ایران بوده و همچنین درصدد شناخت خلأها و چالش‌های پیرامون ضمانت‌های اجرای کیفری با توجه به مقتضیات زمان و مکان و ارائه راهکارهایی در راستای مرتفع نمودن آن می‌باشد.

۱- مفهوم شناسی

جامعه برای تنظیم روابط اجتماعی میان مردم و حفظ اساسی‌ترین ارزش‌های حاکم بر روابط آن‌ها ناچار است علیه بزهکاری و هنجارشکنی از خود واکنشی بایسته نشان دهد. بدیهی است واکنش مذکور باید به مشکلی سامان یافته و با توجه به اهداف خاصی ابراز گردد. همین اندازه که بزهکار با رفتار خود از مرزهای قانون فراتر رفت و به نقض قواعد مقبول جامعه مبادرت کرد، عنصری قانونی در رفتار او انعکاس می‌یابد.^۱ با ذکر مقدمه فوق

نگارنده در قسمت پیش رو سعی در بررسی مفهوم ضمانت اجرا، انواع کیفرها و همچنین اهداف آنان دارد تا زمینه را برای درک بهتر مفاهیم بخش های مابعد مقاله فراهم سازد.

۱-۱- مفهوم کیفر

مجازات و جرم دو زوج جدایی ناپذیرند. ضمانت اجرا پیوندش با جرم پیوندی تاریخی و قانونی می باشد. ضمانت اجرای کیفری یک زبان و وسیله ارتباطی است و حامل پیام تهدید، یادآور اصول اولیه عدالت، حامل حق و تاکید کننده بر ارزشهای جامعه می باشد. زیرا عدالت کیفری مانند سایر عدالت ها شاخص ترین و رویت پذیرترین عدالتهاست و شامل ابزار قهر آمیز می باشد. مجازات از ملاحظات اجتماعی دور نیست و کیفر نمودی از حاکمیت ملی است.^۱

واژه ی کیفر^۲ از لحاظ لغوی عبارت است از پاداش نیک و بد، جزا و مجازات که در معنای عام کلمه بیشتر با واژه ی آخر مترادف می باشد. معانی دیگر واژه ی کیفر، انتقام، تأدیب، تقاص، تنبیه، جزا، عقوبت و مجازات می باشد.^۳

کیفر یا مجازات به تحمیل عملی رنج آور بر شخصی دیگر گفته می شود که پیامد عمل آن شخص باشد. این واژه بیشتر به تنبیهات و جریمه هایی اشاره دارد که مقامات قضایی برای افرادی در نظر می گیرند که مقررات مهم جامعه را پایمال کرده اند، یعنی مرتکب جرم شده اند. از لحاظ حقوقی، مجازات عبارتند از تنبیه و کیفری است که بر مرتکب جرم اعمال می شود و توأم با رنج و تعب است و همین رنج و تعب مشخصه حقیقی مجازات است.

مجازات عبارت است از تدابیری که قاضی به علت ارتکاب جرم و به نشانه ی نفرت جامعه از عمل مجرمانه و مرتکب آن و برای شخصی که مقصر است، بر طبق قانون تعیین

---

۱ - نجفی ابرند آبادی، علی حسین، کنترل اجتماعی جرم و واکنش اجتماعی، تقریرات درس جرم شناسی، دانشگاه امام صادق، سال ۱۳۸۱، ص ۶۸

۲- Retribution

۳ - دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت، جلد ۵، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۶، ص ۱۱۵

می کند و آسیب عبارت است از صدمه ای که متوجه حقی از حقوق مجرم مثل حیات، آزادی، مال و حیثیت می شود.^۱

۱-۲- مفهوم کیفرشناسی^۲

کیفرشناسی یا علم اجرای مجازات ها، دانش جدیدی است که سابق بر این دامنه اش محدود تر بوده و عنوان دیگری هم داشته است. عنوان سابق این علم همانا علم اداره زندان ها^۳ بوده و چون این علم پس از انقلاب کبیر فرانسه به وجود آمده و صرفا در مورد نحوه اجرای مجازات ها در محیط بسته زندان ها و چگونگی اداره کردن امور زندان های قدیم بحث کرده است، طبیعی است عنوانش نیز متناسب با محتویاتش بوده است.^۴ کیفرشناسی عبارت است از «مطالعه مجازات ها و چگونگی و نحوه اجرای آن ها». پس کیفرشناسی علم کیفر و چگونگی اجرای آن است.^۵ در تعریفی دیگر علم کیفرشناسی را می توان چنین بیان نمود: «کیفرشناسی یکی از رشته های جدید علوم جزایی است که درباره انواع مجازات ها و نحوه اعمال و اجرای آنها از طریق یافتن بهترین راه تطبیق مجازات ها با شخصیت مجرمین، و بالاخره چگونگی اداره زندانها و اصلاح و تربیت محکومین، بحث می نماید».^۶

کیفرشناسی «علم مطالعه انواع واکنش های اجتماعی علیه جرم اعم از مجازات ها و اقدامات تأمینی و تربیتی» از این جهت برای ما جالب است که ما از مجازات ها از یک سو به منظور سزا دادن بزهکاران استفاده می کنیم و از سوی دیگر از مجازات ها به منظور پیشگیری از جرم سایرین استفاده می کنیم.^۷

۱ - باهری، محمد، تقریرات درس حقوق جزای عمومی، دانشگاه تهران، انتشارات رهام، تهران، ۱۳۸۱، ص ۲۷۸

۲ - penology

۳ - Science Penitentiaire

۴ - صلاحی، جاوید، کیفرشناسی، تهران، انتشارات میزان، چاپ سوم، پاییز ۱۳۹۲، ص ۴۱

۵ - در این خصوص ر ک به: آشوری، محمد، جایگزین های زندان یا حبس یا مجازات بینابین، نشر گرایش، ۱۳۸۲، ص ۶۲

۶ - صلاحی، جاوید، پیشین، ص ۴۳

۷ - نجفی ابرنآبادی، علی حسین، مباحثی در علوم جنایی، تقریرات درس تاریخ تحولات کیفری، به کوشش شهرام ابراهیمی،

دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۱، ص ۱۰۲

۲- اهداف کیفر و شیوه های پاسخ دهی به پدیده ی مجرمانه

مجازات و کیفر نمودن بزهکاران در طول ادوار و قرون مختلف تاریخ متفاوت و هدف های متفاوتی را در بر داشته است. بنابراین شیوه ها و نحوه های پاسخ دهی به پدیده ی مجرمانه نیز ارتباط تنگاتنگی با اهداف مجازات ها داشته است؛ به طوری که امروزه سیاست جنایی دولت ها نیز با توجه به همین اهداف شکل گیری و سامان دهی می گردد. با عنایت به موارد ذکر شده ، نگارنده در این مبحث سعی در بررسی اهداف و شیوه های پاسخ دهی به پدیده مجرمانه با نگاه سیاست جنایی شده، نموده است.

۲-۱- اهداف کیفر ها

با توجه به پیشرفت های تمدن در طول قرون مختلف و ظهور افکار و نظریات جدید اخلاقی، اجتماعی، فلسفی، قانون گذاران جامعه در صدد برآمده اند که مجازات ها را براساس هدف خاصی که بر آنان منطبق می کنند، استوار سازند. در گفتار پیش رو اهداف مختلف مجازات و کیفرها مورد بررسی قرار می گیرد.

۲-۱-۱- کارکرد اخلاقی کیفر

باید دانست که عدالت و اخلاق از قدیمی ترین اصولی بوده اند که در جوامع مختلف بشری بر مجازات اثر گذاشته و کیفر اعمال مجرمانه به وسیله اجتماع پدید آورده اند. به همین جهت هنوز هم در بسیاری از کشورها کیفر دادن به مجرمین را با اصطلاحاتی نظیر اجرای عدالت، بیان می نمایند و به دستگاه قضایی نیز عناوینی «عدالتخانه» یا «دادگستری» می دهند.

نقش اخلاقی مجازات ها بر اصل «جبران خطا» می باشد که هر کس خطایی مرتکب شود یا زبانی به اجتماع یا به افراد دیگر وارد آورد، باید آن را جبران نماید. البته با اینکه امروزه امر مجازات و کیفر مجرمین از اصول و ضوابط جدیدی پیروی می کند که بیشتر مبتنی بر اصلاح این گروه است ولی هنوز هم دو اصل اخلاق و عدالت در میان قانون گذاران اجتماعات مختلف طرفداران زیادی داشته و عده کثیری معتقدند که پیروی از عدالت و اخلاق ایجاب می کند تا هر بزهکار نسبت به اهمیت جرم خود مورد تنبیه و مجازات قرار

گیرد.^۱ مدتهاست که عدالت کیفری سعی می کند با آرامش و بی طرفی به وظایف خود عمل کند. امروزه عدالت عبارتند از مقایسه ی خسارت وارده به جامعه با خطای اخلاقی مباشر و به دنبال آن، تعیین میزان کیفر.^۲ طرفداران تأثیر اخلاق و عدالت در مجازات ها عقیده دارند که تنبیه اخلاقی مجرم چیزی است که با واقعیت های اجتماعی ارتباط کامل دارد زیرا عدالت و اخلاق از اصولی هستند که برای حفظ نظام اجتماعی در جوامع بشری دارای کمال اهمیت می باشند.^۳

۲-۱-۲- عبرت آموزی و ارباب انگیزی

منظور از جنبه ی اربابی مجازات این است که به وسیله اعمال کیفر نسبت به مجرمین از طریق اشخاص غیر مجرم و آن هایی که قصد ارتکاب جرم را دارند، مرعوب شده و گرد ارتکاب جرم نگردد و از طرف دیگر خود مجرم از ارتکاب جرم صرف نظر نماید.^۴ هدف مزبور به ویژه در قالب اعمال تنبیه های وحشتناک و بیرحمانه، به منظور ترساندن بزهکاران احتمالی، جلوگیری از تکرار جرم توسط مجرمین^۵ و به وحشت انداختن اطرافیان آنان از طریق نمایش صحنه تنبیه تحقق می یافت. قانون گذاران و قاضی همچنان نسبت به هدف ارباب انگیزی در تشکیلات کیفری نوین توجه دارند. فشار افکار عمومی در این مورد بی تأثیر نیست و زمانی که ارتکاب بعضی جرایم بیشتر می شود، عده ای از نحوه ی برخورد توأم با گذشت و اغماض دادگاه ها با محکومان به خشم می آیند و به این موضوع توجه ندارند که گسترش و رشد بزهکاری به عوامل دیگری، غیر از تضعیف ارباب انگیزی جمعی و پیشگیری عام که از چنین رژیم می ناشی می شود، مربوط است.^۶

تئوری اربابی بودن مجازات ها تاکنون مراحل تطوّر بسیاری را طی نموده است. از قرن هیجدهم میلادی به بعد در کشورهای ایتالیا، انگلستان، بلژیک و فرانسه، حقوق دانان و فلاسفه ای چون بکاریا^۷، هوارد^۱، پرنس^۲، شارل لوکاس^۳ پیدا شدند که با شدت عمل

۱ - صلاحی، جاوید، پیشین، ص ۲۹

۲ - بولک، برنار، کیفرشناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، انتشارات مجد، چاپ هشتم، ۱۳۸۷، ص ۳۰

۳ - صلاحی، جاوید، پیشین، صص ۲۹-۳۰

۴ - همان، ص ۳۰

۵ - مراد در اینجا مجرمینی هستند که به مجازات مرگ محکوم نمی شدند.

۶ - بولک، برنار، پیشین، ص ۳۲

نسبت به مجرمین و اعمال مجازات های سخت و شدید مخالفت کرده^۴ و تئوری اربعایی بودن کیفرها را نادیده می انگاشتند.

اگرچه امروزه جنبه ی اربعایی بودن مجازات ها تنها هدف و منظور قانون گذاران را تشکیل نمی دهد ولی هنوز هم نقش اربعایی مجازات ها به کلی از سیستم کیفری حذف نگردیده و ارزش خود را کاملاً از دست نداده است. البته این نکته مسلم است که اگر ترس و رعب از مجازات و کیفر نباشد، بسیاری از افراد یا به علت ضعف نفس شخصی و یا به علت وسوسه های شیطانی و علل دیگر، از ارتکاب جرم باکی نداشته و از تجاوز و تعدی به حقوق جامعه و افراد آن خودداری نخواهند کرد. بنابراین ترس از مجازات هم به موقع خود یکی از عواملی است که می تواند تا حدود زیادی موجبات جلوگیری از ارتکاب جرم و یا خودداری از تکرار آن را فراهم نماید^۵.

۲-۱-۳- بازسازی اجتماعی بزهکار

سیاست های جنایی در صدد اجتناب از ارتکاب جرایم جدید به وسیله ی یک مجرم با استفاده از مجازات به منظور اصلاح او است.^۶ تأدیب در زبان روزمره هم به معنای «به کردن» و هم به معنای «تنبیه کردن» و «دوباره تربیت کردن از طریق تنبیه» است. بنابراین اصلاح مقصر با این هدف است که او دوباره به راه خطا باز نگردد. البته مراد بهبود اخلاقی بزهکار نیست زیرا برای حقوق کیفری، بهبودی اجتماعی که مجرم سابق را به سوی پیروی از قواعد اولیه زندگی در جامعه سوق می دهد، کافی است.^۷ بنابراین اگر ملاحظه می شود که امروزه در سیستم های جدید جزایی، اصل شخصی کردن مجازات ها یعنی انطباق کیفرهای مختلف با روحیه، اخلاق و شخصیت هر یک از مجرمین مورد توجه قرار گرفته است، این امر بر اثر توجه مخصوص به حقوق فردی و شخصیت انسانی مجرمین بوده که از

۱- Howard

۲- Prins

۳- Charles lucas

۴ - صلاحی، جاوید، پیشین، ص ۳۱

۵ - همان، ص ۳۲

۶- در قانون جزای فرانسه کیفرهایی را که نسبت به جنحه ها اعمال می شود «کیفرهای تأدیبی یا اصلاحی» «peines correctionnelles» می نامند.

۷ - بولک، برنار، پیشین، ص ۳۳

قرن نوزدهم میلادی به بعد به طور جدی مورد نظر فلاسفه و متفکرین قرار گرفته و بالاخره در قرن بیستم به نتایج مطلوب منتهی گردیده است. لازم به تذکر است که با وجود توجه خاصی که امروزه نسبت به اصلاح و تربیت مجرمین و رعایت شخصیت انسانی آنان می شود، با این حال مسئله ی تنبیه و تنبیه مجرم هنوز کاملاً فراموش نگردیده و می توان آن را یکی از هدف های فرعی و ثانوی مجازات های سالب آزادی دانست.^۱

رسالت انطباق پذیری در مجازات هایی که حذف و طرد قطعی محکوم را به دنبال نداشت، هرگز کاملاً نادیده گرفته نشده است. چیزی که با گذشت زمان و توسعه ی شناخت های علمی در این خصوص تغییر کرده است، بیشتر بینش و تصور بهترین وسایل و امکانات برای اصلاح فرد است. تحول اندیشه ها در این خصوص که به تدریج از مفهوم «ضمانت اجرا»^۲ به مفهوم «رفتار اصلاحی»^۳ روی آورد، مشاهده خواهد شد. در بین اصولی که در سال ۱۹۴۵ اعلام و منشور اصلاح زندان ها نام گرفت، اصل رژیم پیشرفت مرحله ایی زندان^۴ به منظور انطباق نحوه رفتار معمول نسبت به زندانی با توجه به قابلیت و میزان اصلاح او به اجرا در آمد.^۵ شایان ذکر است که اعمال روش های جرم شناسی علمی، در سیاست اجرای مجازات ها به منظور کشف اخلاق و رفتار خاص هر یک از مجرمین و یافتن بهترین طرق اصلاح و تربیت آنان، تاکنون نتایج درخشانی در کشورهای مختلف به بار آورده است.

۲-۱-۴- کارکرد سلب توان بزهکار

این نوع مجازات ها به ویژه در دوران کهن جاری بوده اند، به خصوص که طرد، اثر ارعاب انگیزی عمومی را به مزیت آسوده کردن جامعه از شرّ یک عنصر مغل می افزوده

۱ - همان، صص ۳۵-۳۴

۲- Sanction

۳- Traitement/ treatment

۴ - در رژیم پیشرفت مرحله ای زندان یا رژیم تدریجی (regime progressif) زندانی مراحل مختلفی را که در هر یک فشار از مرحله ی قبلی کمتر است (از زندان انفرادی کامل گرفته تا نیمه آزادی) هم به عنوان پاداش رفتار شایسته و هم به منظور آماده شدن برای زندگی در خارج از زندان طی می کند. این رژیم تا حد زیادی مربوط به سیاست مشهور به «پیشگیری از جرم و اصلاح بزهکاران» می شد. ر ک : آنسل، مارک، دفاع اجتماعی، ترجمه محمد آشوری و علی حسین نجفی ابرنآبادی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۵

۵ - بولک، برنار، پیشین، صص ۳۴-۳۳

است. مجازات پردکننده علیه جرایمی به کار برده شده که شدتشان آن چنان بوده که مکافات ناپذیر به نظر می رسیده اند و تحمیل یک ضمانت اجرای کیفری شدید در مورد آن ها، به منظور پاسداری از نظم عمومی، ضروری به نظر آمده است. این مجازات، زمانی که کوششهای انجام شده به منظور انطباق پذیر ساختن مجدد اجتماعی بزهکار با شکست روبرو شده است، اعمال می گردد.^۱

در چنین موردی، رسالت فایده گرای کیفر از طریق حذف و طرد مجرم به اجرا در می آید. چنین هدفی به وضوح با اجرای مجازات مرگ حاصل می گردد؛ لیکن این نوع کیفر تنها روش برای رسیدن به این هدف نیست؛ با اخراج از جامعه، تبعید، سلب دائم آزادی و انتقال دائمی مجرمین به مستعمرات یا مناطق دوردست با همین اهداف اعمال شده اند.^۲

۲-۲- شیوه ی پاسخ دهی به پدیده ی مجرمانه

برای حقوقدانان کیفری، جرایم و رویدادهای کیفری همواره پاسخ قضایی از نوع کیفری می طلبد. به عبارت دیگر در ذهن حقوقدانان، سیاست جنایی به جرم و پاسخ کیفری به آن، یعنی به مفهوم مضیق آن (سیاست کیفری) محدود می شود لذا نگاه حقوقدانان کیفری به انتظام اجتماعی در مقابل جرم، نگاه تک محوری است و آن محور حقوق و نظام کیفری است اما از منظر سیاست جنایی، در مفهوم موسع، نظام کیفری یکی از ساز و کارهای نظام های مبارزه با جرم است. آری، حقوق جزایی هسته اصلی سیاست جنایی را تشکیل می دهد و نظام کیفری بخش و بازوی آشکار و قابل رویت سیاست جنایی در مقابله با معارضان با قانون است؛ اما نظام های دیگر از جمله نظام پیشگیری نیز در سیاست جنایی وجود دارد که خارج از عدالت کیفری، به پدیده مجرمانه یعنی انحراف و جرم پاسخ می دهند. سیاست جنایی از مدل های گوناگون انتظام اجتماعی^۳ نیز یکی از آن ها مدل کیفری است، استفاده می کند اما امکان استفاده از مدل های دیگر نیز وجود دارد. به طور کلی مدل های پاسخ دهی به پدیده ی مجرمانه را می توان اینگونه تقسیم نمود:

۱ - همان، ص ۳۴

۲ - همان، ص ۳۵

۱- مدل سزادهی ۲- مدل درمانی ۳- مدل جبرانی ۴- مدل ترمیمی ۵- مدل مدیریت ریسک مجرم

۲-۲-۱- مدل سزادهی^۱

این مدل مبتنی بر پاسخ دهی کیفری به جرم است. مسئولیت کیفری قبل از هر چیز در این مدل، یک

مسئولیت فردی است. پاسخ به جرم از یک رابطه عمودی تبعیت می کند. به این معنا که قاضی بدون توجه به نظر مجرم، خود رأساً حکم را صادر می کند. در اینجا، نظام سزادهی از طریق تعقیب و محاکمه کیفری و انعکاس اخبار آن در رسانه ها و اطلاع رسانی جنایی، در مقام سزا دادن به مجرم است. در این مدل، جنبه نمادین سزادهی پررنگ و رؤیت پذیری بالایی دارد.

نحوه ی برگزاری محاکمات، تالار محل برگزاری محاکمات و آرایش داخلی آن، معماری و ساختمان زندان، نحوه ی انتقال متهم و مجرم از بازداشتگاه و زندان به دادسرا و دادگاه، همه و همه در مدل سزادهی موضوعیت دارد. بازیگران مدل کیفری، همواره در مقام یادآوری و القاء قانون و نظم به جامعه هستند. رؤیت مجرم در رسانه ها و اطلاع رسانی از جریان محاکمات و اجرای احکام کیفری، برای رساندن این پیام به جامعه است که چرخ های عدالت کیفری در حرکت است؛ عدالت کیفری بی وقفه جریان دارد و علیه مجرمان کار می کند؛ لذا تشریفات آئین دادرسی کیفری، در مدل سزادهی نقش پررنگی در القاء این پیام به مردم دارد چون نقش قطعه ای از "تئاتر" کیفری را ایفا می کنند که در تلاش است نماد عدالت را به سمع و نظر شهروندان برساند. این مدل دو هدف را دنبال می کند: نخست، مرعوب کردن مجرمان بالقوه و دوم، مرعوب کردن خود مجرم جهت پیشگیری از تکرار جرم.

۲-۲-۲- مدل درمانی - اصلاحی^۲

در این مدل، برخورد با مرتکب اصولاً هدف باز گرداندن وی به جامعه را دنبال می کند. در این مدل، حقوق کیفری، بیشتر رنگ پزشکی و اجتماعی به خود می گیرد. پاسخ به

^۱ - Retributive model

^۲ - Rehabilitative model

جرم، اگرچه کیفر است اما کارکرد و رسالتی درمانی - دارویی برای آن در نظر گرفته می‌شود. بر این اساس، اعتقاد بر این است که مرتکب ۱۰۰ درصد برای ارتکاب جرم آزاد نبوده است.

در این مدل، شاهد ورود مفاهیم و اصطلاحات بالینی به حقوق کیفری هستیم. با کاربرد اصطلاحاتی مانند معاینه، تشخیص، تجویز، درمان، مددکاری و ... در این مدل، شاهد پزشکی - اجتماعی شدن حقوق کیفری هستیم. نمونه بارز رویکرد بالینی این مدل را می‌توان در اعتیاد مشاهده نمود. در این مدل جنبه نمادین چندان اهمیتی ندارد، جامعه به این مدل خیلی روی خوش نشان نمی‌دهد و در برابر بسیاری از بزهکاران به ویژه مجرمین جنسی، خشن، تکرار کننده ی جرم و... طرفدار شدت عمل و سخت گیری کیفری است. این مدل می‌تواند در نظام های سیاسی اقتدارگرا برای برخورد با مخالفان سیاسی نیز مورد استفاده یا به عبارت بهتر بگوییم، سوء استفاده قرار گیرد.^۱

به این ترتیب که مجرمان - یعنی در حقیقت ناراضیان و مخالفان - سیاسی خود را افراد مبتلا به بیماری روانی (که مبتلا به توهم و هذیان گویی شده اند) تلقی کرده، به بیمارستان های روانی اعزام می‌نمایند. نمونه بارز این جریان در شوروی سابق مشاهده می‌شد که مخالفان سیاسی، ناراضیان سیاسی و دگراندیشان - دگرباشان را بیمار روانی معرفی می‌کردند و آن‌ها را نیازمند درمان ویژه در مراکز درمانی ویژه که تحت نظر وزارت کشور یعنی در واقع پلیس و نهادهای امنیتی قرار داشت، می‌دانستند. این مراکز در واقع در مقام تغییر نحوه ی اندیشیدن سیاسی - اجتماعی آنان و قرار دادن آن‌ها در "راه راست" بر می‌آمدند.

۲-۲-۳- مدل جبرانی^۲

در این مدل هدف اعاده وضع به قبل از ارتکاب جرم، علاوه بر جبران خسارت بزه دیده است. این مدل بیشتر به دنبال جبران خسارت زدایی مالی است. در این مدل واکنش به

۱-نجفی ابرند آبادی، علی حسین، تقریرات درس جامعه شناسی کیفری، به کوشش بهروز جوانمرد، دوره دکتری حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، سال ۸۹-۸۸، ص ۸۵

جرم بیشتر از رهگذر مذاکره و گفتگو صورت می گیرد. این گفتگو بیشتر جنبه رسمی و دیوان سالار دارد.

طیف گسترده ای از تخلفات مثل جرایم مالیاتی یا جرایم صنفی از این مدل تبعیت می کنند. نمونه دیگر، در خصوص تخلفات صورت گرفته در محیط کار است. وقتی بازرسی اداره کار وارد کارگاهی شده، تخلفی را مشاهده کرد، در گام اول اقدام به دادن اخطار به کارفرما برای اصلاح امور می کند. چنانچه در این چهارچوب موفق نشد، آن گاه نسبت به طرح شکایت اقدام می کند.^۱

نمونه دیگر، این است که بانک ها امروزه برای بازپس گرفتن اقساط معوقه وام گیرندگان، بیشتر از مدل "گفتگو" استفاده می کنند. این اخطار اولیه جنبه پیشگیرانه نیز دارد. در مدل جبرانی بیشتر هدف اعاده وضع سابق، نه از طریق اصلاح و درمان بلکه از طریق جبران و جذب^۲ مجدد فرد به جامعه است. در حالی که در مدل سزادهی هدف اخراج مجرم از جامعه و طرد^۳ او است. به این ترتیب در مدل جبرانی یک سلسله تعهدات و تکالیف مبنی بر اعاده وضع به شرایط مطلوب به متخلف و مجرم باز می شود. در مواردی مدل سزادهی و مدل جبرانی همزمان با هم به اجرا در می آیند.

۲-۲-۴- مدل ترمیمی^۴

احیای روابط بین افراد که با ارتکاب جرم مختل یا مخدوش شده، هدف این مدل است. در این مدل، کشف حقیقت جرم هدف نیست، یعنی توزیع تقصیر و تشخیص سهم مسئولیت نیست. به علاوه، هدف لزوماً جبران خسارت نیست بلکه ترمیم تنش و بحران در روابط است که به دنبال ارتکاب جرم ایجاد شده است. در این مدل، بر خلاف مدل سزادهی که پاسخ به جرم جنبه یکسویه و عمودی - یعنی از بالا (مقام قضایی) به پایین (مجرم) - دارد، شیوه پاسخ به جرم به صورت افقی و مرضی الطرفین صورت می گیرد (یعنی قاضی در کنار متهم و شاکی قرار می گیرد و آنان را دعوت به صلح و سازش می کند) لذا راهکار

۲ - Inclusion

۳ - Exclusion

۳- Restorative model

رسیدن به یک توافق، مذاکره و گفتگوی مستقیم بزهکار و بزه دیده (گاه با حضور یک میانجی) خواهد بود.

در عدالت ترمیمی اولویت معمولاً با نیازها و خواسته های بزه دیده است. به عنوان مثال، ماده ۱۹۵ قانون آئین دادرسی کیفری^۱ مقرر کرده که در دعاویکه می تواند با صلح طرفین خاتمه یابد (جرایم قابل گذشت) دادگاه باید ابتدا در جهت اصلاح ذات البین و ایجاد صلح و سازش میان شاکی و متهم تلاش کند. این ماده به قاضی اجازه می دهد در صورت رضایت شاکی برای مصالحه ی وی با متهم و حفظ حقوق بزه دیده تلاش کند.

اخیراً در جرم شناسی بالینی برای بازپروری مجرم از بزه دیده نیز کمک می گیرند یعنی دخالت و مشارکت دادن بزه دیده در فرآیند اصلاح و درمان مجرم که هم بزه دیده ترمیم روانی می شود، هم بزهکار اصلاح و اصطلاحاً متنبه می شود (بزه دیده شناسی بالینی در چارچوب درمانگاه یا کلینیک بزه دیده)^۲. به این معنا که تا به حال در جرم شناسی، همواره صحبت از درمان مجرمین بوده است. در مدل ترمیمی، هدف دولت تنش زدایی و تعارض زدایی حل (رفع) اختلاف در روابط است. هدف، ترمیم روابط بحرانی شده ناشی از جرم است اما نه از طریق برخورد یک سویه بلکه از طریق مذاکره و گفتگوی دو سویه و ارائه راهکار حاصل از مذاکرات. هدف، در مدل ترمیمی لزوماً جبران خسارت مادی نیست بلکه راهکاری است که منجر به ایجاد صلح در خانواده و آرامش در جامعه محلی بشود.^۳

۲-۲-۵- مدل مدیریت ریسک جرم

مدل دیگری که شاید بتوان به مدل های پیش گفته اضافه کرد، در واقع مدل مدیریتی است که مبتنی بر میزان ریسک جرم و تکرار جرم گروه یا طبقه ای از مجرمین است. در این مدل، آن چه مهم است، کنترل و نظارت بر مجرمین به منظور خنثی سازی و توان گیری و منزوی کردن و دور کردن آنان از جامعه است. در این مدل، چون نگاه مدیریتی است، کیفر خاصیت یک اقدام تامینی به خود می گیرد، نه وسیله ای برای مکافات دهی یا

۱ - در اموری که ممکن است با صلح طرفین قضیه خاتمه پیدا کند دادگاه کوشش لازم و جهد کافی در اصلاح ذات البین به عمل می آورد و چنانچه موفق به برقراری صلح نشود، رسیدگی و رأی مقتضی صادر خواهد نمود.

۲ - ر.ک نجفی ابرندآبادی، علی حسین، بزه دیده شناسی علت شناختی، تقریرات درس جرم شناسی، تهیه و تنظیم؛ مجید صادق نژاد نایینی، کارشناس حقوق، سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶، ص ۱۰۲

۳ - نجفی ابرند آبادی، علی حسین، تقریرات درس جامعه شناسی کیفری، پیشین، ص ۹۱

سزاده‌ی. لذا نظام داخلی زندان تابعی از درجه حالت خطرناک مجرم است. هرچه قدر مجرمان خطرناک تر محسوب شوند، قاضی طول مدت زندان را در حکم خود به دیگران بیشتر می کند، یا از بین قرارهای تأمین‌ی مختلف، موقت صادر می کند تا توان و امکان اضرار و تکرار جرم را هر چه بیشتر از متهم و بزهدکار بگیرد. در این مدل، اصلاح و درمان یا جبران خسارت جنبه ثانوی پیدا می کند. (مثلاً بزهدکاران مکرر، به عادت یا مزمن)

۳- گونه های ضمانت اجرای کیفری در حقوق ایران

در مبحث پیش رو براساس نسبت موجود بین آن ها یا همان درجه که شامل مجازات های اصلی و کیفرهای تکمیلی (تتمیمی) و همچنین بر حسب موضوع یا ماهیت عینی آنان که شامل اقسام کیفرها از جمله سالب آزادی، محدودکننده ی آزادی، مالی، بدنی و... می باشد، تفکیک و بطور مجزاً مورد بررسی قرار گرفته است.

۳-۱- طبقه بندی کیفر با توجه به نسبت موجود بین آن ها

اصولاً مجازات ها با توجه به نسبت موجود بین آن ها یا به عبارتی دیگر بر حسب درجه به مجازات های اصلی، مجازات های تکمیلی (تتمیمی) که خود به دو نوع کیفر تکمیلی اجباری و تکمیلی اختیاری می باشد و همچنین کیفرهای تبعی منقسم می گردند. در این گفتار هر کدام از این مجازات ها را به تفصیل توضیح خواهیم داد.

۳-۱-۱- کیفر اصلی

مجازات‌ی که قانون گذار برای جرم معینی پیش بینی نموده و مستقیماً مورد حکم قرار می گیرد. این مجازات، ضمانت اجرای خاص اوامر و نواهی قانون جزایی است و اجرای آن مستلزم صدور حکم قطعی دادگاه است که ضمن آن، مجازات از نظر مقدار، نوع و مدت تعیین می شود.^۱

مجازات اصلی به سه صورت ممکن است در قانون پیش بینی شده باشد:

۱- برای یک جرم یک مجازات اصلی تعیین شده باشد. دادگاه باید محکوم علیه را به همان مجازات محکوم کند؛ مثل مجازات مرتکب ورشکسته به تقلب که به یک تا پنج سال حبس محکوم می شود.

۲- برای یک جرم، دو مجازات اصلی تعیین شده که قاضی باید محکوم علیه را به هر دو مجازات محکوم کند مثل مجازات حبس و جزای نقدی پیش بینی شده برای جرم کلاهبرداری.

۳- برای یک جرم دو مجازات اصلی تعیین شده ولی قاضی مخیر است هر کدام را که می خواهد مورد حکم قرار دهد؛ مثل مجازات پیش بینی شده در مورد تخلف مدیر تصفیه در امر رسیدگی به ورشکستگی که قانون اجازه داده قاضی حبس یا جزای نقدی را انتخاب نماید.^۱

۳-۱-۲- کیفر تکمیلی (تتمیمی)

گاهی قانون گذار علاوه بر تعیین مجازات اصلی، مجازات دیگری در تکمیل مجازات اصلی پیش بینی کرده است. اگر قاضی بخواهد مرتکب را علاوه بر مجازات اصلی به مجازات تکمیلی هم محکوم کند باید مجازات تکمیلی را در دادنامه تصریح نماید. مجازات تکمیلی در قانون به دو صورت ممکن است پیش بینی شده باشد.

۳-۱-۳- کیفر تبعی

گاهی قانون گذار علاوه بر تعیین مجازات اصلی در خصوص بعضی از جرایم به تبع مجازات اصلی، مجازات دیگری را به بزهکار بار می کند، بدون این که نیاز باشد این مجازات در حکم قید شده باشد (برخلاف مجازات اصلی و تکمیلی). در واقع این مجازات اثری است که بر محکومیت بزهکار بار می شود. پس از اجرای حکم و گذشت مدت تعیین شده در قانون برای مجازات تبعی و رفع آثار محکومیت، بزهکار قانوناً به اعاده ی حیثیت نائل می گردد^۲. مجازات تبعی در مورد همه جرائم وجود ندارد بلکه در مورد برخی از آن هاست که توسط قانون گذار پیش بینی می شود و این امر نشانگر میزان اهمیت آن جرم برای جامعه

۱ - ساوالانی، اسماعیل، حقوق جزای عمومی، انتشارات میزان، تهران، ۱۳۹۲، ص ۲۹۵

۲ - اردبیلی، محمدعلی، پیشین، ص ۱۵۷

است که فقط برای آن ها مجازات تبعی پیش بینی کرده است.^۱ در صورت پیش بینی این مجازات توسط قانون گذار، اعمال آن ها اجباری است. قانون گذار در ماده ۲۵ ق.م.ا نوعی از مجازات تبعی را نسبت به جرایمی خاص پیش بینی کرده که محرومیت از حقوق اجتماعی است.^۲

خدمات عمومی به عنوان نوعی کیفر تبعی امروزه نهادی است که به موجب آن، دادگاه به مجرم پیشنهاد می کند تا با انجام کاری به نفع جامعه، به جای رفتن به زندان درصدد جبران خطای مرتکب شده برآید. به عبارت دیگر، خدمات عمومی یکی از گزینه های محکومیت است که با لحاظ میزان خطرناکی مجرم و با هدف جبران خسارت از بزه دیده و ترمیم نظم مختل شده جامعه به وسیله او از رهگذر انجام یک کار رایگان برای جامعه، مورد حکم قرار می گیرد.^۳ به عبارت دیگر، خدمات عمومی یکی از گزینه های محکومیت است که با لحاظ میزان خطرناکی مجرم و با هدف جبران خسارت از بزه دیده و ترمیم نظم مختل شده جامعه به وسیله او، از رهگذر انجام یک کار رایگان برای جامعه، مورد حکم قرار می گیرد. بنابراین به موجب دستور خدمات عمومی، بزهکار فرصت جبران خسارت جامعه را به خاطر اشتباهی که مرتکب شده می پذیرد و با انجام کاری به نفع اجتماع زندانی نمی گردد.^۴

۳-۲- طبقه بندی کیفر بر حسب موضوع آنها

بر این اساس می توان مجازات ها را به کیفرهای محدودکننده آزادی، کیفرهای سالب آزادی، کیفرهای بدنی، کیفرهای مالی، کیفرهای محدودکننده فعالیت های حرفه ایی، کیفرهای محدودکننده اعمال برخی از حقوق و کیفرهای لطمه زننده به شهرت تقسیم نمود که در گفتار پیش رو هر کدام را به تفکیک توضیح خواهیم داد.

۱ - آزمایش، سید علی، پیشین، ص ۸۱

۲ - ساولانی، اسماعیل، پیشین، صص ۲۹۹-۲۹۸

۳- بابایی، محمدعلی، مهمترین جلوه های کیفرزدایی در قانون جدید مجازات، مجله پژوهش نامه اندیشه های حقوقی، ۱۳۹۱، ص

۳-۲-۱- کیفرهای محدودکننده ی آزادی

گاهی مجازات تحمیلی، آزادی تحرک و جابه جایی بزهکار را محدود می کند ولی محکوم علیه امکان ادامه زندگی عادی را از نظر خانوادگی و شغلی از دست نمی دهد. مصادیق اینگونه مجازات ها عبارتند از: محرومیت از اقامت در نقطه معین یا اجبار به اقامت در نقطه معین^۱ (بند ب ماده ۲۳ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲)، تبعید^۲ که مدت آن در قانون کشور ما به تفاوت از یک سال^۳ و تا یک سال^۴ و یک سال و بیش از آن (ماده ۲۸۴ ق.م.ا) تعیین شده است، محدود کردن رفت و آمد^۵، در کیفر محدودسازی آزادی با نظارت^۶ ترتیبی می دهند تا مرتکب محکوم زیر نظر بازرسی جنایی، مأموران مراقبتی یا یک داوطلب (شخصی و غیررسمی) قرار گیرد. ممکن است؛ از مرتکب محکوم بخواهند تا به دوره های خاصی مانند درمان می خوارگی یا اعتیاد بپیوندند.

۳-۲-۲- کیفرهای سالب آزادی

مجازات سالب آزادی، حبس است. حبس یعنی سلب آزادی رفت و آمد از محکوم علیه به موجب حکم قطعی. آزادی محکوم علیه با نگهداری وی در مکانی به نام زندان از او سلب می گردد. بدین ترتیب حبس در اصطلاح حقوق جزا به معنی سلب آزادی و اختیار نفس در مدت معین یا نامحدود به طوری که در زمان آن، حالت انتظار ترخیص وجود نداشته باشد و اگر حالت انتظار وجود داشته باشد، آن را توقیف گویند. در ماده ۳ آئین نامه قانونی و مقررات اجرایی سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور آمده است، که زندان محلی است که در آن متهمان و محکومان با قرار یا حکم کتبی مقام قضائی موقتاً یا برای

۱ - اردبیلی، محمدعلی، پیشین، ص ۱۶۴

۲- دکتر باهری، در خصوص تفاوت تبعید با اقامت اجباری بیان کرده اند که: دو تفاوت تبعید و اقامت اجباری در این است که شخص تبعیدی با مستحفظ به محلی که باید تبعید شود اعزام می گردد و در آن محل تحت نظر خواهد بود لکن شخصی که ممنوع از اقامت در محلی است و یا این که مکلف به اقامت در محلی است بدون مستحفظ از آن محل خارج شده و یا به آن محل می رود و در محلی که می رود تحت نظر نخواهد بود. «باهری، محمد، تقریرات درس حقوق جزای عمومی، دانشگاه تهران، انتشارات رهام، تهران، ۱۳۸۱، ص ۲۹۴»

۳ - ماده ۲۲۹ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲

۴ - ماده ۲۴۳ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲

۵ - بند ب ماده ۴۳ و مواد ۶۰ و ۶۲ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲

مدت معین و یا به طور دایم به منظور اصلاح و تربیت و درمان نارسایی ها و بیماری های اجتماعی و تحمل کیفر، نگهداری می شوند.^۱

۳-۲-۳- کیفرهای بدنی

مجازات بدنی در کشور ما محدود و منحصر به سه نوع مجازات است.^۲

سالب حیات (اعدام، قصاص و صلب)

مجازات های قطع عضو.

مجازات های تازیانه (شلاق).

نکته: قطع عضو در شمار کیفرهای تزدیلی و ترهیبی است و اجرای این قبیل کیفرها هیچ تناسبی با برنامه ی اصلاحی بزهکاران ندارد.^۳

۳-۲-۴- کیفرهای مالی

مجازات های مالی در حقوق کیفری ایران شامل جزای نقدی، ضبط و مصادره اموال می باشد. جزای نقدی در زمره ی مجازات های تعزیری اصلی و یا تمیمی است و عبارت است از، الزام محکوم علیه به پرداخت مبلغی وجه نقد و به نفع دولت به استناد حکم محکومیت.

جزای نقدی برخلاف دیه، دین نیست که بر ذمه محکوم علیه مستقر شود و بتوان پس از فوت از ترکه ی او استیفاء کرد. علاوه بر آن جزای نقدی قابل مصالحه نیست و به مجنی علیه یا وارث او تعلق نمی گیرد.

از طرف دیگر نباید جزای نقدی (غرامت) را با جبران خسارت اشتباه گرفت. چنانچه قانون گذار میزان جزای نقدی را در قبال یک جرم به مقداری ثابت و یا با حداقل و حداکثر

۱ - صفری، محسن، «مطالعه تطبیقی مصادیقی از سیاست کیفرزدایی در دو گستره ی ثبوتی و اثباتی»، فصلنامه پژوهش های فقه و

حقوق اسلامی، ۱۳۷۵، ص ۲۲

۲ - اردبیلی، محمدعلی، همان، ص ۱۵۸

۳ - همان، ص ۱۶۳

مشخص تعیین نماید، جزای نقدی ثابت مطرح است.^۱ مهم ترین عیب این شیوه، تأثیرپذیری جریمه ی نقدی از نوسان های ارزش پول رایج است.

جزای نقدی وقتی نسبی است که میزان آن براساس و مبنای خاص، محاسبه و معین شود.^۲ مصادره یا ضبط اموال عبارت است از: استیلاى دولت بر تمام یا قسمتی از دارایی موجود محکوم علیه به موجب حکم دادگاه.^۳ در مواردی می توان حکم به ضبط مال داد که یا مال از جرم تحصیل شده باشد یا وسیله ارتکاب جرم بوده باشد (موضوع ماده ۲۱۵ ق.م.ا) و یا وجود آن ایجاد خطر کند.

کیفرهای مالی این مزیت را دارند که مانند زندان، فسادآور نیستند و قدرت ارعاب انگیز خود را علی رغم تکرار آن ها حفظ می کنند، حال آنکه قدرت ارعاب انگیز زندان، به سرعت ضعیف می شود. کیفرهای مالی ممکن است متناسب با درجه ی شدت خطا یا خسارت وارده باشند. پاره ای از جریمه ها تناسبی اند و به ویژه با میزان مجازات جرایمی که انگیزه آن ها سودجویی است یا توسط مجرمینی ارتکاب یافته که «پول پرستند» منطبق است.

۳-۲-۵- کیفرهای محدودکننده فعالیت های حرفه ای

هدف مهم از ممنوعیت شغلی، پیشگیری از تکرار جرم است که بیش از همه به اقدام تامینی شباهت دارد. به عنوان مصداق این مجازات می توان «انفصال» را نام برد؛ یعنی قطع رابطه ی استخدامی کارمند یا مأمور دولت با سازمان یا نهاد و تشکیلات دولتی، خواه به طور موقت خواه به طور دائم؛ مانند تعطیل کردن واحد صنفی و لغو یا تعلیق پروانه.

خودداری از اشتغال به کار یا حرفه ی معین ممکن است در اجرای دستور دادگاه، ضمن قرار تعلیق اجرای مجازات و یا اعطای آزادی مشروط، به محکوم علیه تکلیف شود که این ممنوعیت تا پایان مدت تعلیق یا آزادی مشروط ادامه دارد».

۱ - گلدوزیان، ایرج، پیشین، ص ۳۲۷

۲ - همان، ص ۳۲۸، دکتر گلدوزیان بر خلاف نظر اکثریت و همچنین نظر اداره ی حقوقی قائل به این هستند که... برخلاف جزای نقدی ثابت که قابل تخفیف و یا تشدید است جزای نقدی نسبی مشمول کیفیات مشدده و یا مخففه بر حسب مورد نمی باشد و مقدار آن بر مبنای قانون، محاسبه و مورد حکم قرار می گیرد. ولی بر طبق نظریه ی شماره ۷/۷۷۴۶ مورخ ۱۳۷۷/۱۲/۴ جز در مورد قاچاق که طبق رای وحدت رویه امکان تخفیف جریمه وجود ندارد در سایر موارد با توجه به عموم و اطلاق ماده ۳۷ ق.م.ا دادگاه می تواند جزای نقدی را تخفیف دهد و فرقی بین نسبی و ثابت گذاشته نشده است.(همان، ص ۳۲۸)

۳ - اردبیلی، محمدعلی، پیشین، ص ۱۷۱. معمولاً ضبط مال در مرحله ی تحقیق و مصادره ی اموال با صدور حکم دادگاه است (گلدوزیان، ایرج، همان، ص ۳۳۲)

ماده ۳۰ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲: منع از اشتغال به شغل، کسب، حرفه یا کار معین مستلزم لغو جواز کار یا پروانه ی کسب، حرفه یا کار است، مشروط به این که جرم به سبب اشتغال شغل، کسب، حرفه یا کار ارتکاب یابد یا آن اشتغال وقوع جرم را تسهیل نماید.^۱

این نوع از کیفرها در حقوق نوین امروزه، توسعه قابل توجهی پیدا کرده اند زیرا نظر طرفداران حقوق جزای سنتی (به لحاظ اثر تردیلی آن که محکوم چه از نظر مالی و چه از نظر حیثیتی احساس می کند) و هم نظر طرفداران اقدامات تأمینی را (به لحاظ نفع اجتماعی که در دور ساختن فرد از حرفه هایی که بیم می رود با پرداختن به آن ها مرتکب جرم شود) جلب نموده است. لیکن جنبه اخیر در چنین ضمانت اجراهایی که عموماً به اقدامات تأمینی بیشتر شباهت دارند، برتر می نماید.

در کیفر «منع انجام دادن شغل خاص»^۲ دادگاه فردی را که مرتکب جرم کم اهمیت شده و این جرم ناشی از شغل فرد بزهکار بوده، به جای اینکه به زندان بفرستد؛ محکوم به ممنوعیت از انجام آن شغل می کند. البته نه به عنوان تکمیل و تقسیم مجازات زندان، بلکه بعنوان جانشین این مجازات منع اقامت در یک محل معین به مدت معین؛ هر چند ممکن است. به نظر ما این عمل نوعی محدودگر آزادی و مغایر با حقوق بشر باشد ولی اگر صادقانه قضاوت کنیم فواید به مراتب بیشتر از توسل به زندان و حتی از تعلیق و پروبیشن دارد. در این نوع مجازات جانشین زندان، فرد بزهکار برای مدتی از اقامت در محل معین، بسته به نظر قاضی دادگاه و با توجه به اوضاع و احوال جرم و بزهکار، ممنوع می شود.

۳-۲-۶- کیفرهای محدودکننده اعمال برخی از حقوق

محدودیت از حقوق اجتماعی^۳ یا به عبارتی حق یا حقوقی که محکوم علیه به موجب حکم دادگاه از داشتن آن محروم می گردد، عبارت است از، بعضی حقوقی که قانون اساسی برای شهروندان ایرانی به رسمیت شناخته است.^۴ مانند محرومیت از حقوق اجتماعی. غرض از محرومیت از حقوق اجتماعی دو امر است: یکی این که جامعه در امان بماند، برای حفاظت و صیانت جامعه، غرض دیگر از اعمال آن، در فرضی که محرومیت از حقوق

۱ - ساولانی، اسماعیل، پیشین، ص ۳۱۵

۱- Non-performing specific jobs

۲- Limitation of rights

۴ - اردبیلی، محمدعلی، پیشین، ص ۱۷۴

اجتماعی مجازات تکمیلی یا تبعی باشد، کمک به تأثیر مجازات اصلی است. مجرم ممکن است از کلیه ی حقوق اجتماعی و یا بعضی از آن حقوق محروم شود و محرومیت از حقوق اجتماعی ممکن است ابدی یا موقتی باشد.^۱ در ذیل به برخی از این موارد اشاره می شود:

- منع از رانندگی و تصدی وسیله ی نقلیه ی موتوری^۲

- منع از صدور چک از طریق ابطال برگه های سفید دسته چک و انسداد حساب جاری و ممنوعیت از درخواست مجدد افتتاح حساب جاری^۳

- منع از حمل اسلحه ی مجاز^۴

- منع از خروج اتباع ایران از کشور^۵

- اخراج بیگانگان از کشور به صورت موقت یا دایم.^۶

مجازات های سالب حقوق برای محکوم علیه نوعی مجازات خوارکننده یا خفت آور محسوب می گردد. زیرا نشانه ی رسواگری است که در زندگی مدنی، خانوادگی و مالی وی اختلال ایجاد می کند. اثر تریبی^۷ آن ها گرچه معتدل است اما کمتر قابل اعتراض است.

۳-۲-۷- کیفرهای لطمه زنده به شهرت و حیثیت

اگر در زمان های گذشته به اجرای بعضی مجازات ها در ملاً عام یا به نمایش گذاشتن محکوم در میدان های عمومی متوسل می شده اند، حقوق امروزی نیز ابایی در لطمه زدن به شهرت و مفتضح کردن مجرم ندارد. حقوق جزای امروزی به اعلان و وسایل امروزی اطلاع رسانی عمومی که شامل چاپ از طریق درج در روزنامه ها و پخش از طریق رسانه های

۱ - باهری، محمد، پیشین، ص ۲۹۵

۲ - ماده ۳۱ ق.م.ا. مصوب ۱۳۹۲: منع از رانندگی و تصدی وسیله ی نقلیه ی موتوری مستلزم ابطال گواهینامه و ممنوعیت از درخواست مجدد است.

۳ - ماده ۳۲ ق.م.ا: منع از صدور چک مستلزم ابطال برگه های سفید دسته چک و انسداد حساب جاری و ممنوعیت درخواست مجدد افتتاح حساب جاری است.

۴ - ماده ۳۳ ق.م.ا: منع از حمل اسلحه ی مجاز مستلزم ابطال پروانه ی حمل و توقیف سلاح است.

۵ - ماده ۳۴ ق.م.ا: منع از خروج اتباع ایران از کشور مستلزم ابطال گذرنامه و ممنوعیت از درخواست مجدد است.

۶ - ماده ۳۵ ق.م.ا: اخراج موقت یا دایم بیگانگان محکوم به مجازات از کشور پس از اجرای مجازات و با حکم دادگاه انجام می شود.

سمعی و بصری (رادیو و تلویزیون) می شود، متوسل می گردد.^۱ رسوا کردن محکوم علیه و آبروی او را نزد عام و خاص ریختن، کیفر خاصی است که همواره در متمیم مجازات اصلی، اعتبار اجتماعی بزهکار را تهدید می کند؛ مانند اعلان حکم بوسیله نصب پارچه در محل وقوع جرم^۲، اعلام نام در جراید^۳.

۳-۲-۸- کیفرهای جایگزین

راهکارهای زیادی وجود دارند؛ که می توانند جانشین مجازات زندان شوند. که در اینجا به بیان این راهکارها می پردازیم. باید خاطر نشان شود که هنگام اعمال جانشینهای مجازات زندان، حقوق و منافع زیان دیده از جرم، همیشه باید مورد توجه قرار گیرند.

۳-۲-۸-۱- جریمه^۴

ضمانت اجرای اساسی که فاقد جنبه سالب آزادی است. و همه نظامهای حقوق کیفری نیز از دیرباز با آن آشنایی دارند. اصلاحات جزایی فعلی، با اجتناب از زندان، به سوی جزای نقدی تمایل پیدا کرده است. ولی ایرادی که می توان بر این تمایل گرفت، این است؛ که فشار آن بر ثروتمند و فقیر یکسان نیست. و بنابراین ناعادلانه و نابرابر است یا وصول آن، با مشکلاتی مواجه می شود. یا اینکه شخص از عهده پرداخت جریمه بر نمی آید. و در نتیجه کسی که مقصود این بوده، که با صدور حکم جزای نقدی، زندانی نشود سرانجام به زندان می افتد. برای رفع این مشکل در بسیاری از کشورها، از جمله آلمان، سوئد، فرانسه نظام جزای نقدی روزانه را بکار می گیرند. یعنی با در نظر گرفتن شدت و جدی بودن بزه، درآمد و وضع مالی شخص و تعداد افراد تحت تکفل محکوم، مبلغ نقدی را تعیین می کنند.^۵

۳-۲-۸-۲- خدمات عمومی^۶

حکمی است که از سوی دادگاه صادر می شود. به برکت آن، به بزهکار این فرصت و بخت داده می شود تا با انجام کاری به سود جامعه، ضرر و زیان برخاسته از بزه ارتکابی اش

۱- همان، ص ۷۲

۲- بند ج ماده ۲ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷

۳- ماده ۱ قانون تعزیرات حکومتی

^۱-penalty

۵- مظلومان، رضا، جرم شناسی، تهران: انتشارات دانشگاه ملی ایران، ۱۳۹۱، ص ۲۰۳

۳- Public utility services

را بر جامعه جبران کند. بی‌آنکه کیفر زندان، درباره‌اش اعمال شود. اجرای خدمات عمومی شامل همهٔ گروههای زندانی نمی‌شود؛ بزهکاران خطرناک از این امتیاز محرومند. چنین حکمی تنها بزهکارانی را در بر می‌گیرد؛ که بزه‌های سبک (درجات ۶ تا ۸) مرتکب شده‌اند. و خطری برای جامعه ندارند. برابر پژوهشهای افکار عمومی، این شکل از خدمات عام‌المنفعه یا کار، متداول‌ترین ضمانت اجرای جایگزین است. همچنین در دستگاه قضائی معمول و رایج است؛ در ۲۸ کشور از ۴۳ کشور شورای اروپا، گرفتن زندانی به کارهای عام‌المنفعه به کار می‌رود.^۱

۳-۲-۸-۳- نظارت مشدد^۲

در این نوع جایگزین، حبس در خانه با کنترل اجتماعی و الکترونیکی انجام می‌گیرد. هدف اول از این طرح، اصلاح فرد و جلوگیری از هتک حرمت و برچسب بزه زدن به اوست. و هدف دوم، تامین امنیت اجتماعی، از راه سلب امکان محکوم، برای ارتکاب جرم و کاهش فرصت ارتکاب حداقل جرم می‌باشد.

۳-۲-۸-۴- حکم ناخیری^۳

دادگاه به صدور حکم محکومیت زندان زندانی دست نمی‌زند؛ ولی منتظر می‌ماند؛ تا زندانی محکوم، کاری انجام دهد. مانند درمان کردن یا انجام کاری برای قربانی و زیان دیده از جرم (مجنی علیه) یا برای جامعه. پس از ۶ ماه اگر قاضی مشاهده کرد؛ که محکوم علیه به درمان خود پرداخته است؛ یا کاری و خدمتی برای مجنی علیه یا اجتماع انجام داده است؛ و نتیجه‌ها خرسند کننده است؛ آن شخص محکوم به زندان نمی‌شود.

۳-۲-۸-۵- تعلیق مجازات^۴

در تعلیق مجازات، قاضی مجازات قانونی را تعیین می‌کند؛ لکن در حکم خود قید می‌کند؛ که اگر محکوم علیه (بزهکار)، جرم جدیدی را در مدتی معین (مثلاً از ۳ تا ۵ سال بر حسب قوانین کشورهای مختلف) مرتکب نگردد؛ مجازات در موردش اعمال نمی‌گردد. به عبارت دیگر، بزهکار به خاطر عمل غیرقانونی خود محکوم به مجازات می‌شود؛

۱- کی‌نیا، مهدی، مبانی جرم‌شناسی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶، ص ۱۱۴

۵- Strict monitoring

۱- Payment of damages or compensation

۲- Without punishment suspended judgment

ولی اجرای آن معلق می‌ماند. لکن اگر در مدت معین شده در حکم، جرم جدیدی را مرتکب نگردد؛ حکم وی بلا اثر و آثار محکومیت زایل می‌گردد. در نهاد تعلیق مجازات بدون حکم قاضی بدون اینکه حکم محکومیت صادر کند؛ اعلام محکومیت را مشروط به اینکه، محکوم علیه تعهد کند؛ که در مدت معینی خود را تحت مراقبت مامور تعلیق قرار دهد؛ معلق می‌کند.

نظام تعلیق مراقبتی^۱

یک نهاد فرهنگی قوی است؛ سازمانی است؛ مستقل در چهارچوب یک نظام کیفری که اگر چه ماهیت وظایف آن قضائی است؛ ولی مسئولان آن در پلیس‌اند و نه قاضی. تعلیق مراقبتی، تعلیق صدور حکم است و نه تعلیق مجازات. تعلیق مراقبتی در اختیار روانشناسان، جامعه‌شناسان و مددکاران است. شرط سنی و شرایط دیگر در مورد متهم در نظر گرفته می‌شود. استقلال سازمان تعلیق مراقبتی از نظر تشخیص است؛ و نه اعطای آن، اعطای تعلیق با دادگاه است. نظارت غیر پلیسی است. (کمیته سیاست کیفری کمیسیون سیاست جنایی و اصلاح قوانین کیفری قوه قضائیه).

۴- نتیجه گیری

با توجه به موارد عنوان شده در مقاله پیش رو این نتیجه به دست می‌آید که :
مقنن در قوانین کیفری ایران توانسته با توجه به آخرین یافته‌های علم کیفرشناسی، سیاست جنایی تقنینی ایران را به سوی نظام مند کردن کیفرها سوق دهد و خلأهای موجود در قانون سابق را تا حدودی مرتفع سازد. اگرچه سیاست کیفری اسلام در زمینه مقابله‌ی متناسب و کارآمد با رفتارهای مجرمانه، کیفر حدود را بصورت ثابت برگزیده است، لکن در اعمال مجازات‌های تعزیری توانسته است گونه‌های مختلف کیفر را متناسب با اوضاع و احوال مرتکب و شرایط جرم ارتكابی با توجه به یافته‌های اخیر جرم‌شناختی به اختیار قاضی محول نماید.

می‌توان برخی از گونه‌های کیفر حدی را غیر از جرایم ذکر شده در نصوص فقهی با استفاده از وحدت ملاک و تنقیح مناط برای جرایم دیگر از جمله جرایم نوظهور نیز استفاده نمود.

از جمله مهمترین اهداف مقنن در مقرر نمودن تنوع کیفرها در مجازات‌های تعزیری، اصلاح و بازپروری بزهکار بوده و تنوع مذکور تا حدود زیادی توانسته است خالاهای موجود در کیفرهای ثابت و بدون تغییر منصوص فقهی را پوشش دهد. در واقع فلسفه تشریح نظام کیفری اسلام، تشکیل جامعه سالم بر مبنای سالم سازی محیط زندگی و پیشگیری از جرائم است، تا بشر در پی آشنایی به وظایف فردی و اجتماعی اش، از انجام هرگونه انحرافات خودداری ورزد و در صورت عدم تأثیر این راهکارها، مجازات دنیوی (حدود و تعزیرات) در نظر گرفته شده است؛ تا با برپایی حدود، مصالح بنیادین جامعه پاسداری شود و با اجرای تعزیرات بزهکاران تأدیب و اصلاح شوند.

فهرست منابع و مآخذ

- اردبیلی، محمدعلی، حقوق جزای عمومی، ج ۱، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۳
- آشوری، محمد، جایگزین های زندان یا حبس یا مجازات بینابین، نشر گرایش، ۱۳۸۲
- آنسل، مارک، دفاع اجتماعی، ترجمه محمد آشوری و علی حسین نجفی ابرندآبادی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۵
- بابایی، محمدعلی، مهمترین جلوه های کیفرزدایی در قانون جدید مجازات، مجله پژوهش نامه اندیشه های حقوقی، ۱۳۹۱
- باهری، محمد، تقریرات درس حقوق جزای عمومی، دانشگاه تهران، انتشارات رهام، تهران، ۱۳۸۱
- بولک، برنار، کیفرشناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، انتشارات مجد، چاپ هشتم، ۱۳۸۷
- دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت، جلد ۵، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۶
- ساوالانی، اسماعیل، حقوق جزای عمومی، انتشارات میزان، تهران، ۱۳۹۲
- صفری، محسن، مطالعه تطبیقی مصادیقی از سیاست کیفرزدایی در دو گستره ی ثبوتی و اثباتی»، فصلنامه پژوهش های فقه و حقوق اسلامی، ۱۳۷۵
- صلاحی، جاوید، کیفرشناسی، تهران، انتشارات میزان، چاپ سوم، پاییز ۱۳۹۲
- کی نیا، مهدی، مبانی جرم شناسی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶
- گلدوزیان، ایرج، بایسته های حقوق جزای عمومی، انتشارات میزان، تهران، ۱۳۷۸
- محسنی، مرتضی، دوره حقوق جزای عمومی پدیده جنایی، تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۳
- مظلومان، رضا، جرم شناسی، تهران: انتشارات دانشگاه ملی ایران، ۱۳۹۱
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، کنترل اجتماعی جرم و واکنش اجتماعی، تقریرات درس جرم شناسی، دانشگاه امام صادق، سال ۱۳۸۱

نجفی ابرند آبادی، علی حسین، تقریرات درس جامعه شناسی کیفری، به کوشش بهروز جوانمرد، دوره دکتری حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، سال ۸۹-۸۸

نجفی ابرند آبادی، علی حسین، تقریرات درس جامعه شناسی کیفری، پیشین

نجفی ابرندآبادی، علی حسین، مباحثی در علوم جنایی، تقریرات درس تاریخ تحولات کیفری، به کوشش شهرام ابراهیمی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۱

نجفی ابرندآبادی، علی حسین، بزه دیده شناسی علت شناختی، تقریرات درس جرم شناسی، تهیه و تنظیم؛ مجید صادق نژاد نایینی، کارشناس حقوق، سال تحصیلی ۸۷-

۱۳۸۶

The place of punishment in the system of punishments in Islamic law

Authors:

**Masih Mohammadi, Mohammad Rasul Ansarinia, Hamidreza Norouzian,
Seyed Mohammadreza Mousavifard**

Abstract

The diversity of criminal responses is part of the meaningful and wise diversity of criminal policy in Islam. Among the manifestations and symbols of this penal legislative wisdom is the legislation of fixed and certain punishments (limits) and indefinite and flexible punishments (tazirat). The correct interpretation of the Shari'i arguments and in accordance with the goals of the Islamic religion and the philosophy of punishments in the Islamic criminal policy requires that the limits and punishments are two types of criminal responses to two categories of crimes, one definite and definite, which is applied to serious and unforgivable crimes. and the other is indeterminate and indeterminate, the limits of which are determined and the amount depends on the discretion of the judge. However, the existence of strong differences of jurisprudential opinions regarding the aspects of different punishments, especially punishments, shows the ignorance of the true nature of punishment in Iranian jurisprudence and law. This lack of jurisprudence has caused the positive results expected from this variety of penal instruments to be obtained in the legislative and judicial criminal policy in the Islamic Republic of Iran, and there are differences in these two criminal responses. In this regard, the author explains the place of punishment in Iranian jurisprudence and criminal law by using descriptive and analytical method.

Key words: Punishment, limits, punishments, criminal policy, Iranian jurisprudence and law